

ASPECTES DE LA VIDA UNIVERSITÀRIA, ACADEMICA I DE L'OBRA DEL DOCTOR NICOLAU HOMS I PASCUETS (1828-1901).

Jordi MEDALLO
Manuel GENÉ

1. INTRODUCCIÓ

És a vegades difícil recollir totes les dades biogràfiques, literàries i científiques d'un home dedicat quasi exclusivament a la vida universitària i acadèmica. De les referències que aportarem es podran inclús estudiar alguns aspectes referents a la personalitat, o millor aquells punts que donen una visió de la seva tasca científica o de les seves opinions concretes vers les noves tendències de la ciència mèdica. Aquestes opinions tingueren moltes vegades un sentit immovilista antipositivista en l'home objecte d'aquest estudi. Aquestes postures ideològiques l'hi portaren no pocs problemes en la seva vida professional.

En primer lloc farem un recorregut de la seva trajectòria per l'Universitat i els diferents reconeixements acadèmics que li foren otorgats. Per últim analitzarem reculls de la seva aportació literària d'àmbit mèdic, centrant-nos en el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.

Abans però, citem algunes dades biogràfiques del Dr. Homs. Nicolau Homs i Pascuet, nasqué a la vila de Terrassa el setze d'octubre de 1828, fill de Josep Homs, també metge, i d'Antònia Pascuets. Morí a Barcelona el 2 de desembre de 1901. Abans del seu ingrés al Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona rebé ensenyament de Matemàtiques (curs 1838-1839), de Lògica i Física experimental (anys 1840 al 1842). Rebé el grau de Batxiller en Filosofia per l'Universitat Literària de Barcelona l'any 1843. També cal esmentar els cursos de Botànica al Col·legi de Farmàcia durant 1843 i 1844.

2. LA VIDA UNIVERSITÀRIA, ACADÈMICA I HONORÍFICA.

El seu pervindre universitari s'inicia quan el 4 d'octubre de 1842 presenta els documents per la matrícula al Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona. Obtingué, després de cinc cursos, el grau de Batxiller (juny 1847) i la Llicenciatura en Medicina i Cirurgia per la Universitat de Barcelona el 8 de juliol de 1849. Aquests anys d'alumne foren aprofitats al màxim, segons l'expedient acadèmic.

Fins el seu nomenament de Catedràtic Supernumerari de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, el 28 de juny de 1878, el seu curriculum docent és amplíssim, dedicant una gran part de la seva vida professional a l'ensenyament de la Medicina Clínica, Quirúrgica, Fisiologia Humana i d'altres branques de la Ciència Mèdica. Podem veure com el 30 d'octubre de 1854 era nomenat Substitut de la Càtedra de Patologia Mèdica. El 21 de gener de 1862, Professor Clínic Interí. El 7 de març de 1862 per ordre de la Direcció General d'Instrucció Pública, Ajudant interí per Assignatures Pràctiques.

Per oposició obtingué el títol de Professor Clínic en propietat (desembre de 1862), càrrec que mantingué catorze anys fins obtenir la càtedra abans esmentada. En aquests anys, mantingué una activa tasca com a docent, fou substituït de les assignatures de Patologia i Clínica Mèdiques, per nomenament rectoral el 5 de maig de 1865. Anys més tard, el 29 de gener de 1869 i pel Ministre de Foment, fou Catedràtic en Comissió de Patologia Mèdica durant tres mesos, fins que es va proveir la càtedra de titular. Aquest nomenament produí aldarulls generals d'al·lumes, minvant la concurrència a les aules i sentint-se algú xiulet al pati (1). La raó d'aquests problemes fou el reemplaç del Dr. Josep Armenter, professor d'Higiene Pública i Privada, que va ser nomenat primàriament pel Claustre. La por a problemes majors và conduir a la renúncia per part del professor Homs. Els motius d'aquestes discrepàncies no eren altres que les diferents postures ideològiques; així doncs, mentres el Dr. Armenter era home progressista, de pensament de caire liberal, el Dr. Homs era més aviat el contrari. Per aquestes raons el Dr. Armenter, sembla ser havia estat postergat varies vegades per Administracions anteriors (2). Més tard, i nome-

nat pel Claustre, fou Auxiliar de Catedràtic de les assignatures de Clínica Quirúrgica de primer i segon curs i Auxiliar de Catedràtic de Patologia Mèdica (octubre de 1869), Auxiliar de la càtedra vacant de Clínica Quirúrgica (desembre de 1870), Auxiliar de Catedràtic de Patologia Mèdica (març de 1872). Per concurs tancat obtingué la plaça de Professor Auxiliar, donant classes de Clínica Obstètrica, malalties especials de la dona i nens i de Clínica Quirúrgica per espai de dos anys i dos mesos, des de l'agost de 1875 fins el juny de 1878, que es produí el nomenament de Catedràtic Supernumerari.

També cal esmentar la seva participació com Vocal Secretari del Tribunal d'Oposicions per una plaça de Professor Clínic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, nomenat pel Rector el 15 de gener de 1879.

Durant l'any 1880, es produeix un altre fet conflictiu dins la seva carrera universitària. Així el 19 de juliol de 1880, i per concurs, guanyà la Càtedra de Fisiologia Humana de la Facultat de Medicina a Valladolid, càrrec que sols mantindrà dos mesos. El 27 de setembre de 1880 és anomenat per virtut d'una permuta, Catedràtic Numerari de Clínica Mèdica de Primer i Segon curs de la Facultat de Medicina a Barcelona, com successor del Professor Josep Armenter (1, 2).

La jubilació es produí a la fi del curs 1899-1900. A l'octubre de 1900 i per un Reial Decret signat per la Reina Maria Cristina i el Ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts Antonio Garcia Artes, fou nomenat Catedràtic Supernumerari. Posteriorment, el 23 de març de 1901, sollicità el reingrés actiu a la Càtedra. El Degà, el Professor Joan Giné, estimant l'opinió del Claustre (sessió 27 de març de 1901) decretà el seu retorn al servei actiu. La Subsecretaria d'Universitats donà suport i reafirmà la decisió claustral el 24 d'abril de 1901.

Després de la seva mort, fou substituït a la càtedra de Patologia Mèdica pel fins aleshores Auxiliar Numerari, Dr. Francesc J. Vilató.

Dels aspectes acadèmics i honorífics del Dr. Homs cal destacar entre d'altres, quan el 4 de febrer de 1855 és ano-

menat Soci resident de la "Reunión Literaria de Barcelona", amb destí a la secció de Ciències Naturals.

Una data important d'aquest recull biogràfic és el 21 d'abril de 1857, per la seva elecció, per oposició, com a Soci de Número de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. (1 y 2). Més tard, el març de 1862, la Academia Médico Quirúrgica Madritense el nomenà Soci correspon-sal.

Durant el transcurs de l'any 1868 rebé diferents honors; així el novembre, fou escollit Soci correspon-sal de l'Academia de Medicina y Cirugía de Sevilla. El mateix mes l'Ajuntament de Barcelona li donà un "Vot de Gràcies" per ésser coautor del projecte de Sanitat Civil. I el 22 de desembre l'Academia de Medicina y Cirugía de Galicia y Asturias, el nomena Soci correspon-sal.

Fou també Soci correspon-sal per les Acadèmies de Medicina y Cirugía de Valencia (abril de 1869) i per la de Cádiz (octubre de 1879). Tenint en compte aquesta darrera els mèrits del Dr. Homs com reflexa el nomenament: "Uno de los medios directos de llenar los fines de su instituto es la elección de aquellos sujetos que se distinguen eminentemente por su probidad, celo y talento para promover el adelanto de las ciencias médicas en el suelo español" (1).

Altres mencions honorífiques dignes de recollir i que demostren l'activitat professional del Dr. Nicolas Homs en aspectes de caràcter humanitari, són les derivades del Document que la Junta Parroquial de Beneficencia de los Santos Justo y Pastor de la Caridad de Barcelona, li concedí el 27 de febrer de 1869, com a mostra de la gratitud i estima pels serveis prestats a la beneficència domiciliària. Al referit Document es consigna textualment: "Que en enero de 1860 la Junta de Beneficencia de esta parroquia expidió un Documento que acreditaba los importantes servicios médicos que el Dr. D. Nicolás Homs había prestado en la asistencia gratuita de los enfermos pobres de esta circunscripción parroquial, desde que en mil ochocientos cincuenta y siete y por disposición del Gobierno se estableció en esta Capital la beneficencia domiciliaria. Habiendo el referido profesor continuado como continua aun desempeñando desde aquella fecha este cargo tan ímprobo como humanitario y filantrópico,

la Junta se cree en el deber de dejar consignado que siempre y en todas ocasiones ha visto con aplauso el celo caritativo del Sr. Homs, la ilustración y laboriosidad que le distinguen, siendo de ello testimonio patente los multiplicados servicios médicos que ha prodigado a los enfermos pobres de esta parroquia y algunas grandes operaciones de Cirugía que ha practicado cuantas veces han sido precisas, sin que le fuese obstáculo la falta de recursos materiales con que siempre se ha de luchar en casa del indigente y a los cuales mas de una vez ha ocurrido su filantropía, logrando así arrancar algunos desvalidos de la miseria y de una muerte segura y sin que a pesar de las atenciones inferentes al cargo de Profesor Clínico de esta Universidad que desempeña y el mayor trabajo que el facultativo debe sobrellevar en tiempo de epidemia, dejara de asistir á cuantos pobres le encomendó esta Junta, durante la devastadora epidemia del Cólera Morbo Asiático que afligió á esta Capital en meses de Agosto, Septiembre y Octubre de 1865". (1)

El Dr. Homs tingué, per nomenament de la Real Acadèmia de Medicina y Cirugía de Barcelona, la tasca de jutge del Tribunal d'oposició per places de metge agregat de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona (agost de 1870). I president de Tribunal d'oposició per places de metge de Cases de Socors dels Amics dels pobres de Barcelona (febrer de 1880).

Fou membre també de l'Acadèmia Médico Farmacèutica. (2)

3. RECALL DE L'OBRA CIENTÍFICA

Destacarem en primer lloc les obres publicades de més relleu científic, on ens mostra la seva visió de la Medicina. Així amb la Tesi Doctoral "Importancia del estudio de la etiología en el diagnóstico de las enfermedades", obtingué el grau de Doctor en Medicina i Cirurgia a Madrid el 17 de juliol de 1866, amb la qualificació d'Excel·lent. El discurs inaugural de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona (6 de gener de 1870): "El Suicidio en sus relaciones con las doctrinas filosóficas y con la civilización".

Fou l'autor del "Programa prontuario de Clínica de Obstetricia, enfermedades especiales de la mujer y los niños"

(1877) i del "Programa prontuario de Clínica-Quirúrgica del curso primero" (1878).

Nicolau Homs revisà i fou l'autor de certes notes de la traducció feta per Fernández de Castroverde, de l'obra de Gehrardt: "Tratado Completo de las enfermedades de los niños", publicada a Barcelona l'any 1879. (2)

Com membre de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, participà en moltes Comissions científiques, destacant les més importants: a l'abril de 1867, l'anàlisi i dictamen de mostres de pa per ordre del Governador de Barcelona, per valorar si el pa era de farina de blat de moro. O l'anàlisi i consecutiu dictamen de la utilitat pràctica a l'Higiene Privada i Pública d'uns nomenats "Polvos Antimefítics ó desinfectantes". També al mateix any 1867 participà en altres informes acadèmics: "Sobre las causas de la mortalidad de Barcelona" i un projecte de "Hospital y Matadero de animales enfermos con bonificación de sustancias orgánicas". L'any 1869, fou membre de la comissió de redacció i discussió d'organització del servei Sanitari Civil que el Ministre de Governació demanà a l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. Tanmateix aquest any, actuà com a redactor del dictamen demanat per l'Ajuntament de Barcelona "sobre la conveniencia de secundar una exposició protesta del municipio de Cádiz contra ciertas formas de las leyes Sanitarias". O amb motiu d'una consulta feta pel Ministre de Governació, sobre l'oportunitat i termes que poden ésser modificats d'alguns articles de la llei de Sanitat vigent i referents al règim de quarentena (1871). L'any 1894 i en comissió formada pels Drs. J. Giné i Partagàs, N. Homs i d'altres donaren dictamen pericial psiquiàtric a petició del Ministeri Fiscal i l'Acusació Privada i Defensa per l'ingrés a un manicomi d'un empresonat (3).

Com autor de publicacions i col.laboracions, farem esment d'algunes aportacions fetes a la revista "El Compilador Médico", com membre col.laborador. Així, es presenten treballs referents al tractament de la Coxàlgia (4), segons directrius d'autors com M. Bouvier, i d'altres metges francesos (M. Le Fort, Boyer i Desault). Al final del treball, i com a resum, fa seva la conducta que deu portar el metge per tractar les coxàlgies, fent diferències significatives quan

es tracta de formes agudes de la malaltia o de les antigues, sempre però donant major importància als remeis prudents.

Algunes malalties reumàtiques, amb participació cardíaca, es tracten fent referència a la Premsa mèdica internacional (5); on també es troba una memòria publicada és al The Medical Edimburg, pel Dr. Greig, reconeixent com mitjà terapèutic eficaç l'insuflació per combatre les invaginacions intestinals als nens. En un altre exemplar de l'esmentat anteriorment Compilador Médico, fa una Necrologia del Dr. Velpeau, o millor dit, fa un recull del discurs fet en nom de la Facultat de Medicina de París pel Dr. Richet, fent palès la vida personal, professional i acadèmica, omplint d'elogis la seva tasca com a metge, com acadèmic i com home ("Velpeau era la bondad misma; afectuoso, sensible, siempre dedicado a sus amigos y a sus discipulos de quienes era entrañablemente querido...")(6). En altres col.laboracions mostra diferents prescripcions i fòrmules per tractar certs estats morbosos de la pell per acció del fret, com les mans seques, penellons (7).

També col.laborà en altres publicacions com la "Revista de Ciències mèdicas", "El sentido católico de las Ciencias Médicas", "Boletín del Ateneo de Alumnos Internos de la Facultad de Medicina de Barcelona" i com a redactor de "La Enciclopedia" (2).

El discurs de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona: El 6 de gener de 1870, en sessió pública inaugural i després de l'apertura a càrrec del Dr. Joan Magaz com President de la Reial Institució, el Dr. Homs donà lectura al seu discurs acadèmic sobre "El Suicidio en sus relaciones con las doctrinas filosóficas y con la civilización" (8). Es interessant fer una anàlisi d'aquest manifest, on es destaca, per sobre de tot, la ideologia cristiana predominant en l'autor. Així, després de justificar el tema amb una crítica al racionalisme fantàstic, segons Homs basat en les modificacions de la matèria i el principi del moviment, fa una panoràmica històrica de les diferents postures doctrinals del Suicidi i lògicament fent defensa del "sistema filosófico cristiano". Homs explica perquè aleshores en el moment de desenvolupament del Cristianisme, el Suicidi fou un fenomen decreixent. Es curiós de veure com fa seva l'opinió de certs

autors sobre l'època "del Positivismo"; així Homs diu: "Evidentemente, que nuestra época, es una época de descompensación política y transformación social: vestigio de lo que fué, gérmen de lo que será: lo que es, no tendrá nombre en la Historia; porque no es la fé, ni es la incredulidad; ni la paz, ni la guerra..." (9). Veiem doncs com es mostra profundament antipositivista i desconfiant del present i de l'incert progrés. Diu el Dr. Homs: "Uno de los rasgos característicos de nuestros tiempos, es el sentimiento exagerado de la personalidad, del amor propio, de la vanidad... el orgullo es la locura del Siglo" (10).

Més endavant, apareixen dades estadístiques de diferents païssos com França, Anglaterra, Prússia, Alemanya... on es veu l'augment del Suïcidi en tots ells. En fer al·lusió a Espanya, encara que senyala també el moviment alcista de la qüestió, diu que és difícil valorar la molt negligent estadística general al nostre país (11).

Tot punt i seguit Homs resum el seu discurs fent esment dels orígens del Suïcidi, com les doctrines filosòfiques materialistes, alteïstes, que tendeixen a reduir el sentiment religiós. Nega en certa manera la relació del Suïcidi amb la malaltia mental ("locura"), doncs diu: "la locura no existe, cuando hay conciencia del acto, libertad y voluntad de ejecutarlo. Admitir en absoluto la doctrina de la locura en todos los casos de Suicidio, sería negar el libre albedrío". Fa també referències manifestes al paper que juga la civilització, la manca d'instrucció i per últim senyala possibles camins terapèutics com serien: La filosofia moral cristiana, la fomentació de la instrucció dirigida sempre harmònicament amb l'educació i amb equilibri entre civilització moral i material (12).

A les darreres frases del discurs, fa el Dr. Homs en primer lloc un raonament de perquè ha estat el Suïcidi el motiu del seu discurs, així diu: "snetia la imperiosa necesidad de ocuparme de esta cuestión, que casi me atreveré a llamarla de Higiene trascendental...". En segon lloc dóna el paper de la prevenció, no al propi individu, i sí als Governos dels Estats: "Tengan estos el buen sentido práctico de sacudir esa indiferencia moral que conduce al escepticismo y es mil veces peor que el mismo escepticismo; busquen una fórmula hábil de acabar con ese interminable séquito de contradic-

ciones". I en tercer lloc, indica i mostra el paper dels mateixos membres de la Reial Acadèmia de Medicina, com a metges i individus del cos docent: "vuestro apostolado no se limita á curar los males del cuerpo é iniciar á la juventud, en los estudios científicos. La sociedad os tiene confiados su porvenir y su regeneración: corresponded á su elevado encargo. Precaved y curad los males del alma" (13).

Podriem veure altres autors de semblants postures, com per exemple, Ambrosi Tàpia (14), o el ressò d'aquest discurs a tribunes literàries científiques com la Independència Mèdica, on es fa una crítica exhaustiva al mateix. Destacant apart de l'estil clar, brillant, correcte, excessivament abundant en cites d'autors i escàs en idees pròpies. Indicant la importància del materialisme contrari al cristianisme (15). Més dura es l'altra nota de la Secció Doctrinal de la mateixa publicació, que senyala: "es un tema sobradamentetrillado, con opiniones que no se hallan en consonancia con el estado actual de la ciencia frenopática, escapa a la originalidad y tiene poco rigor en la argumentación" (16).

NOTES

- 1.- Arxiu històric. Universitat de Barcelona.
- 2.- Calbet i Camarasa J.M., Corbella i Corbella J. "Diccionario Biográfico de metges catalans". Barcelona. (Seminarri Pere Mate - Fund. S. Vives Casajuana). 1982, v.II, p. 76.
- 3.- La Independencia Médica. Barcelona 21 de junio de 1894, (Nº 38) p. 448 i continua als nº 39, p. 457; 40 p. 469 i 41 p.480.
- 4.- El Compilador Médico, I Nº 2. Barcelona 24 julio 1865. pp. 30-35.
- 5.- El Compilador Médico, II Nº 44. Barcelona 22 abril 1867 pp. 420-422.
- 6.- El Compilador Médico, III Nº 55. Barcelona 14 octubre 1867. pp. 165-167.

- 7.- El Compilador Médico, III N° 60. Barcelona 23 diciembre 1867. pp 285-287.
- 8.- Homs i Pascuets N.: El Suicidio en sus relaciones con las doctrinas Filosóficas y con la civilización. Actas de sesión inaugural Academia Medicina de Barcelona. Barcelona 6 enero 1870.
- 9.- Ibid. p. 19.
- 10.- Ibid. p. 20.
- 11.- Ibid. p. 34-37.
- 12.- Ibid. p. 44.
- 13.- Ibid. p. 44-45.
- 14.- La Independencia Médica. Barcelona 15 de enero de 1870. p. 11.
- 15.- La Independencia Médica. Barcelona 15 de febrero de 1870. p. 3-4.
- 16.- Domenech E. Corbella J.: Notes històriques d'estudis sobre el Suïcidi a Catalunya en el Segle XIX. E. Domenech, J. Corbella, D. Parellada. "Bases Históricas de la Psiquiatria Catalana moderna". Barcelona (Seminari Pere Mata). 1987. pp. 266-279.